

**Натисніть тут, щоб
купити книгу на сайті
або замовляйте за телефоном:
(0352) 51-97-97, (067) 350-18-70,
(066) 727-17-62**

А. П. Каніщенко, Г. В. Семеренко

СИЛА СЛОВА

Казки та оповідання

*100-річчю В. О. Сухомлинського
присвячується*

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА — БОГДАН

УДК 82-34
ББК 83.8
К 19

Рецензенти:
кандидат педагогічних наук, доцент,
завкафедри мов і методики їх викладання ЧНПУ ім. Т. Г. Шевченка
О. Б. Мамчич
кандидат філологічних наук,
завкафедри рідної мови та методики їх викладання ТНПУ ім. В. Гнатюка
О. В. Гузар
учитель вищої категорії,
старший учитель школи №134 імені Юрія Гагаріна м. Києва
Т. В. Єрастова

*Рекомендовано до друку Вченою радою
факультету педагогіки та психології НПУ імені М. П. Драгоманова
Протокол № 9 від 26 червня 2018 року*

К19 Канищенко А.П., Семеренко Г.В.

Сила слова : казки та оповідання : 100-річчю В. О. Сухомлинського присвячується / А.П. Канищенко, Г.В. Семеренко. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2018. — 88 с.

ISBN 978-966-10-5746-2

Навчально-методичний посібник «Сила слова» присвячується 100-річчю з дня народження В. О. Сухомлинського.

Відкривається він розповіддю про життєвий та творчий шлях УЧИТЕЛЯ-ТИТАНА, філософа, науковця, а потім подаються 18 сучасних казок та 23 оповідання для морального виховання учнів молодшого шкільного віку. Всі тексти написані учасниками групи «Потенціал».

Літературну обробку, творче, художнє та методичне оформлення, спрямоване на моральне, трудове, фізичне, естетичне, громадянське виховання та удосконалення у дітей розумових здібностей, логічного мислення, пізнавального інтересу, любові до української мови здійснювали професори Канищенко А. П. та Семеренко Г. В.

Зміст сучасних казок та оповідань допоможе фахівцям початкової ланки освіти, вихователям та батькам пробудити у дітей потенційні можливості, креативне мислення, творчість, фантазію, допитливість, бажання пізнавати світ, цінувати батьків, друзів, дотримуватися слова, з повагою ставитися до людей, залишатися відданими своїй рідній країні — волелюбній Україні.

УДК 82-34
ББК 83.8

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора та видавництва.*

ISBN 978-966-10-5746-2

© Навчальна книга — Богдан, 2018.
© НПУ ім. М. П. Драгоманова
© Канищенко А. П.
© Семеренко Г. В.
© Учасники групи «Потенціал»

СЮЖЕТИ КАЗОК ТА ОПОВІДАНЬ ДОПОМОЖУТЬ УЧНЯМ ПРАВИЛЬНО ВИСНОВКИ РОБИТИ ТА ДРУЗЯМ ЇХ ПОЯСНИТИ.

- Маєш друга — цілуй, а не маєш — шукай.
- Душевні слова, обійми і ласка — це для дитини чарівна казка.
- Любов, Добро, Правда завжди перемагають.
- Той, хто багато бажає, той і мале втрачає.
- Люди і Природа — єдині, бо живуть в одній родині. Земля їх мати — мусить всіх годувати.
- Все треба в Природі цінувати, як рідну дитину любляча мати.
- Холодне серце і черства душа нікого не зігріє.
- Люди, як гриби, бувають отруйні або їстівні.
- Природа багато загадок має, але людям всіх не розкриває.
- Який палець не вріж — всеодно болить.
- Якщо хочеш мудрим бути, знання міцні треба здобути.
- Мову свою потрібно знати, інші корисно поважати.
- Іржа залізо з'їдає, а жадібність — людину.
- Брехня другом бути не може.
- Без труда нема плода.
- Тільки любов світ збереже, бо вона щастя людям несе.
- Любіть Природу, примножуйте її — буде ясніше в захмарені дні.
- Сила Волі і Віра — це дві рідні сестри.
- Справжнє щастя не за морями.
- Добро добром повертається.
- З краси води не пити.
- Друзі — найдорожчий скарб.
- Природа для нас єдина, а господар у неї — Людина.
- Навчання і труд до кращого життя ведуть.
- Дрібниць у роботі не буває!
- Друзі пізнаються в біді.
- За другом стій горою, тоді він завжди буде з тобою.
- Хліб — усьому голова, щастя й радості без нього не бува.
- Полохливий заєць і пенька боїться.
- Хочеш бути щасливим — будь!

ЛЮБИЙ ДРУЖЕ!

Ти любиш читати казки та оповідання. Це знають батьки, учителі та дитячі письменники. Казок є багато і про тварин, і про птахів. Героями у них виступають лисички, вовки-братики, ластівки, сороки-білобоки, ведмедики, мишки-норушки, зайчики-побігайчики.

А ми для тебе такі казки та оповідання написали, щоб там не було Змія-горинича, Баби-Яги, злих духів, не вбивали герої казок інших діювих осіб, а допомагали одне одному. Ми хочемо, щоб ви самі, дорогі наші діти, були дійовими особами у кожній казці та оповіданні. Самі вступали в діалогічне мовлення з тваринами та рослинами, зі своїми ровесниками, братами, сестрами; самі засуджували і виправдовували поведінку своїх друзів, застерігали від поганих вчинків, допомагали словами і ділом, прислухалися до порад старших, співчували, раділи, висновки робили і завжди власну думку мали, слово українське цінували.

Ми впевнені, що тобі сподобається не лише слухати і читати, а ще й думати, аналізувати, доводити, правильні відповіді обирати і малюнки діювих осіб розмальовувати. А головне — висновки робити, пояснювати значення крилатих виразів, які подаються до кожної казки.

Бажаємо, щоб у тебе з'явилися здібності художника, казкаря, поета, письменника, які дадуть тобі можливість розвивати особисті креативні здібності, виявляти і удосконалювати потенційні можливості.

*З пошаною автори
казок та оповідань,
учасники групи «Потенціал».*

СЛОВО ПРО ВЕЛИКОГО ПЕДАГОГА

28 вересня 2018 року виповнюється 100 років від дня народження В.О. Сухомлинського — видатного педагога-мислителя, реформатора-гуманіста, письменника, ученого, Учителя.

Народився Василь Олександрович Сухомлинський 28 вересня 1918 року в селі Василівка Олександрівського повіту Херсонської губернії (тепер Кіровоградська область) у селянській родині.

Батько Олександр Омелянович був помітною людиною у селі: і тесля, й член правління колгоспу, й учитель праці, й сількор, й активний учасник художньої самодіяльності. Бабуся і мама були обдарованими, творчими натурами, носіями народних традицій, і це значною мірою вплинуло на особистість майбутнього педагога.

Упродовж 1926-1933 років хлопець навчається в семирічній школі. У цей час він гарно малює, пише вірші, грає на народних музичних інструментах. У нього проявляються і педагогічні нахили — він часто перебуває в оточенні дітей, замінює вчителя, допомагає однокласникам. У 1934 році вступає на підготовчі курси учительського інституту в м. Кременчуг, а потім навчається в ньому на факультеті української мови і літератури.

Через хворобу в 1935 р. юнак залишає заняття в інституті і розпочинає роботу в школі, яку (за винятком двох воєнних років) не залишає до кінця свого життя. Він працює вчителем у сільських школах рідного району і навчається заочно в Полтавському педагогічному інституті.

На початку війни (1941) В. О. Сухомлинський був призваний до армії, направлений на короткочасні курси політруків у Москві, затим брав участь у боях на Калінінському фронті. Війна залишила значний слід у творчості педагога.

Після поранення та численних госпіталів В. О. Сухомлинський був комісований (1942). У невеличкому селищі Ува в Удмуртії він працював директором школи до 1944 р. Це були нелегкі роки для педагога. Він палко любив Україну, яка знемагала у війні. Нічого не знав про своїх рідних — батька, матір, двох братів і сестру. В усі-усюди писав листи, розшукуючи їх. У цей же час Василь Олександрович знайомиться зі своєю майбутньою дружиною Ганною Іванівною Дев'ятовою, працівником Наркомосу Удмуртії. В 1944 р. вони одружилися. І як тільки було звільнено Україну, подружжя їде на Батьківщину.

З 1944 по 1948 р. педагог працює завідувачем Онуфріївського районного відділу народної освіти.

З 1948 р. Василь Олександрович працював у середній школі в с. Павлиш. Саме тут, за сім кілометрів від села, де народився, він був удома. Тут реалізувався як педагог, як особистість, як письменник-мораліст. Життя в Павлиші додавало йому сил, почуття внутрішньої свободи. Тут він міг висловлювати свої погляди, відстоювати свої переконання, виявляти свої особистісні якості. Тут діяв самостійно, часто всупереч офіційним вказівкам.

Перший період його діяльності (1948-1956) у Павлиші, підготовчий, характеризується організаційним становленням навчально-виховного процесу, створенням матеріальної бази, формуванням педагогічного і дитячого колективів. Очевидно, цей початок з нуля став певним поштовхом до наступного розвитку педагогічних новаторських та реформаторських ідей. У ці роки особистісне, предметне стає визначальним у науковій біографії Василя Олександровича.

У 1955 році захищає кандидатську дисертацію «Директор школи — керівник навчально-виховної роботи» на філософському факультеті Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка.

Від середини 50-х до середини 60-х років Василь Олександрович розробляє власну педагогічну систему. Рушієм творчого процесу для нього стає невдоволеність наявними на той час у педагогіці і практиці роботи школи авторитарно-догматичними структурами виховання і схоластичним, відірваним від життя змістом освіти. Це особливий етап життя педагога.

Він звертається до тем і проблем, які раніше не були предметом педагогічної рефлексії в структурі радянської ідеології. Так, у 1961 р. виходить його книга «Духовний світ школяра», в 1962 — «Людина неповторна», в 1963 — «Моральний ідеал молодого покоління», в 1965 р. — «Виховання особистості в радянській школі». Василь Олександрович звернувся до духовного світу особистості, до моральних її цінностей задовго до того, коли на неї звернули увагу інші педагоги. Ці твори послужили поштовхом для по-дальших творчих пошуків. Ось основні ідеї, які розвинув Василь Олександрович у цих та інших працях:

- ❖ любов до дитини;
- ❖ розвиток творчих сил кожної окремої особистості в умовах колективної співдружності на основі етико-естетичних цін-

- ностей, інтересів, потреб, який спрямований у кінцевому підсумку на творчу працю;
- ❖ культ природи, природа як найважливіший засіб виховання почуття прекрасного і гармонії;
 - ❖ розробка демократичних педагогічних засобів і методів навчання й виховання (повага, заохочення, опора на позитивне, моральне покарання);
 - ❖ звернення до внутрішнього світу дитини, опора на її сили, внутрішні потенції, підтримка і розвиток того здорового, що є в кожній особистості;
 - ❖ розвиток ідеї «радість пізнання», тобто емоційне сприйняття процесу навчання;
 - ❖ демократизація структури управління навчально-виховним процесом у школі (психологічний і педагогічний семінари, школа для батьків тощо).

За неповні 52 роки Василь Олександрович написав 48 монографій і брошур, понад 600 статей, 1500 оповідань і казок для дітей. На початок XXI століття видано 65 його творів тиражем близько 15 мільйонів примірників. Вони перекладені на 59 мов народів світу. Найпопулярніша книга «Серце віддаю дітям», яку видавництво «Радянська школа» опублікувало й випустило в світ у 1969 році тільки тому, що в 1968 році книга вже вийшла друком у НДР, сьогодні має 55 видань на 32 мовах народів світу, а якщо набрати «Серце віддаю дітям» в Інтернеті, то пошукова система знаходить 2 540 000 посилань.

Праці В. О. Сухомлинського є об'єктом вивчення багатьох дослідників, серед яких такі, як М. Я. Антонєць, А. М. Богуш, Л. С. Бондар, В. А. Василенко, І. А. Зязюн, О. Я. Савченко, О. В. Сухомлинська та ін. З середини 90-х років виникає термін «Сухомлиністика», який узагальнює багатоплановість публікацій, пов'язаних із життям і діяльністю педагога.

Сьогодні, на порозі реформи початкової школи, є актуальними погляди В. О. Сухомлинського, які стосуються всього навчання учнів початкової школи, але найбільш важливими є його праці про роль рідної мови у навчанні й вихованні дітей і підлітків, про значення рідного слова для формування душі дитини, людяності молодого покоління, патріотизму, любові до батьківщини, до рідної природи, до людей. Актуальними є його погляди на роль мови в житті дитини саме сьогодні, коли проблема використання державної мови в усіх сферах

ПОЛОХЛИВИЙ ЗАЄЦЬ І ПЕНЬКА БОЇТЬСЯ

Жив-був, чи був-жив довговухий, короткохвостий Заєць. Завжди скрізь бігав-мотався, але всього на світі боявся. Трісне на дереві гілка — Ой! Щось зашарудить у траві — Ай! Побачить їжачка — відразу бігом, аж захекається — Ух! І весь час йому чогось страшно, чомусь лячно. Сердечко б'ється — ледь не вискочить!

Але одного разу такого переляку в лісі наробив, що всіх переполошив. Цілий день, добре наївшись всякої всячини, у сухому листячку проспав. А виспавшись, потягнувся, сюди-туди

оглянувся та як закричить:

— Пожежа! Пожежа! Ліс горить! Тікайте всі з лісу, поспішайте, тільки розум майте, один одному не заважайте.

Кричав куцохвостий, кричав, біг так, немов сто вовків за ним гналося. А ж тут з'явилася Лисиця:

— Куди біжиш, Зайче? Чого горланиш на весь ліс, усіх лякаєш? Ти, мабуть, забув, що день кінчається, ніч наступає. Усі зібралися відпочивати, а ти заходився кричати.

— Так пожежа ж, дивися! Треба всіх піднімати, з лісу разом утікати.

— Розплющ очі, зупинися, на край неба подивися. То сонечко спати сідає, доброї ночі всім бажає. А ти, боягузе, кричиш про пожежу!

А знаєш, чому ти боїшся? Бо в школі погано вчишся!!! Пора вже, Зайче, природні явища знати і їх розрізняти.

- ❖ Яка риса характеру заважає Зайцеві жити?
 - Сміливість;
 - страх;
 - хоробрість;
 - наполегливість.
- ❖ Як ти думаєш, слухну пораду дала Лисичка Зайчику?
 - ТАК; — НІ
- ❖ Поясни свої роздуми на цю тему.

ЛІСОВА ШКОЛА

Довго мудрий Лев працював, поки школу збудував. Потім зібрав усіх звірів до себе, та й сказав:

— Шановна громадо! Пора дітей наших у школі уже навчати. Вони мусять усе знати: як ховатися, як утікати, як харчі здобувати. Мусять сильними і сміливими бути, за себе вміти постояти і відсіч ворогові дати.

Вийшла наперед Зайчиха та й промовила так тихо:

— Мої зайченята в школу ще не можуть ходити, то що мені, Царю, робити?

— Будеш, Зайчихо, сама водити. Писати поки що не будуть, а знання про вміння швидко бігати, маскуватися, ховатися — стопроцентно здобудуть.

Тут обізвалася Ведмедиха:

— А мені як бути з моїми ведмежатами? Вони вже вміють читати й писати.

— Будуть гирі та гантелі піднімати, силу в собі гартувати.

— Як скажете, шановний Царю, так і будемо робити, щоб синочків усьому навчити.

— А ти, Білочко, чого зажурилася? Може, вже притомилася, шукаючи горішки та грибочки для своїх пухнастих білченят.

— Трохи втомилася, бо вони самі ще нічому не навчилися. Тільки від матері їсти чекають, сплять та гуляють.

— От бачиш, Білочко, їх потрібно не тільки годувати, а ще й життєвим істинам навчити. Ти будеш і харчі шукати, і відпочивати, а вони в цей час будуть вчитися, а не лінитися.

— Вовче, друже, а ти що скажеш про своїх вовченят? Є потреба їм до школи ходити?

— Є, Лево, є! Нехай з дитинства вчаться полювати, батькам допомагати. Я за те, щоб діти знали, як батьки їх виживали.

Послухав Лев та й сказав мудрі слова лісовій громаді:

— Як добре мати таке товариство, у якому один-одного всі знають, власні думки мають, правильно міркують, дітей цінують, хочуть їх навчати, щоб знання глибокі мали та добре працювали.

Навчання і труд до світлого майбутнього ведуть! Завтра школу відкриваємо — вчитися розпочинаємо!

❖ Чому звірят у школі будуть вчити?

- В кінотеатр ходити;
- алфавіт вивчати;
- харчі здобувати;
- на сцені виступати;
- силу гартувати;
- від ворога втікати.

❖ Повчися і ти шукати приховані слова в словах тексту казки.

Утікати, бігати, маскуватися, стопроцентно, ведмежатами, притомилися, грибочки, чекають. А далі сам шукай.

Думай так: у слові З І Б Р А В і приховалося слово БРАВ.

Анна Бурбак

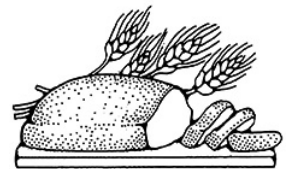
ХЛІБ — УСЬОМУ ГОЛОВА

Українське прислів'я «Хліб — усьому голова», відоме як дорослим, так і дітям. З ним пов'язана вікова народна мудрість, яку письменники в творах використовували, а ще люди в піснях, у прислів'ях та приказках озвучували, в казках прославляли. Хіба ж можна не знати або забути, як народ із покоління в покоління говорив:

- ❖ На чорній землі білий хліб родить.
- ❖ У кого зерно водиться, у того хліб родиться.
- ❖ Хочеш їсти калачі — не сиди на печі.
- ❖ Хліб годує тіло, а книга — розум.
- ❖ Посієш хліб вчасно, то й вродить він рясно.
- ❖ Де хліб, де сіль, каша — там домівка наша.
- ❖ Чий хліб їси, того й пісню співай.
- ❖ Коли хліб випікається — радість у душі з'являється.

Не раз і не два чув Петрик цю народну мудрість і від дідуся, і від бабусі, і від тітки Марусі. Слухав, але не думав, не надавав значення тому, що йому говорили, чому навчали. Тільки за стіл обідати сідав — відразу коників із хліба ліпив і котові кидав.

— Сину, що ти робиш? Хлібом кидатися не можна, його потрібно цілувати перед тим, як до

рук брати, а золоті руки хліборобів цінувати, що його виростили і зібрали, — говорив батько.

Мама слухала, мовчала, а після обіду сину про цінність хліба багато розповідала. День пройшов у напрузі.

Вечерю мама, як завжди, приготувала, сина покликала до столу, а сама до магазину пішла на ранок продуктів купити, щоб вареників наліпити.

Залишився Петрик сам, якось навіть моторошно стало. Мама ніколи ввечері його не залишала, завжди йому цікаві історії розповідала, а то мовчки пішла, навіть «смачного» не побажала.

Тиша в кімнаті якась незвичайна. Немовби хтось є, а насправді, нікого немає. Чекав маму, чекав та й задрімав.

Раптом якесь покашлювання почулося. Серце у Петрика частіше забилося, страшно стало, такого ж ніколи не було. Знову чує тихеньке: ка-хи, ка-хи. Ось тут уже він підвівся і в кімнату подався. Під ковдру заховався...

Прислухався Петрик, звуків немає. З-під ковдри вилазить, до кухні чвалає. Двері в шафах повідкривав — нікого немає. Руки до хліба простягнув, а хліб його за руки тримає.

— Ти чого? Як ти можеш мене тримати, до столу не підпускати? Ти ж усього-на-всього хліб.

— Це ти всього-на-всього — хлопчик, до того ще й невихований. А Я ХЛІБ — УСЬОМУ ГОЛОВА. Щастя й радості без мене не бува.

— Чому це ти голова!?

— А чи знаєш ти, малий бешкетнику, як я людей від голоду рятував, тисячі обездолених до життя повертав? Люди мене цінували, крихти хлібні збирали, віддавали мені шану, читали молитву перед тим, як до рук взяти, а потім брали, сльозами від радості обливали. А ти коників із мене майструєш та котів ними годуєш. Руки твої відпускаю, брати мене забороняю!

Петрик руки опустив, зі страху аж пополотнів... Мама тихо підійшла, сина сонним за столом знайшла. Вечеря охолола, хліба на столі не було.

Мама сина розбудила:

— Як же тут все склалося? Що без мене сталося?

Петрик все їй розповів і заплакав:

— Що то, мамочко, було? Хто зі мною говорив?